

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Книга 2 – ГЕОГРАФИЯ

Том 113

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”

FACULTY OF GEOLOGY AND GEOGRAPHY

Volume 2 – GEOGRAPHY

Volume 113

ЕКОТУРИЗЪМ В РИЛО-ПИРИНСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН (АНАЛИЗ НА ТУРИСТИЧЕСКОТО ПРЕДЛАГАНЕ)

МАРИЯ ГЕОРГИЕВА

*Катедра „География на туризма“
e-mail: m.georgieva@gea.uni-sofia.bg*

Maria Georgieva. ECOTOURISM IN THE RILA-PIRIN TOURIST REGION (ANALYSIS OF TOURIST SUPPLY)

This article traces and analyzes the tourism supply on the territory of the Rila-Pirin tourist region, with particular attention being paid to the supply of ecotourism. The study is based on information collected from three stakeholder groups that are the study subjects – representatives of the accommodation sector in the Rila-Pirin tourist region, tour operators from all over the country and local authorities in the region. The study specifies the basic principles and characteristics of ecotourism and tests them based on the views of stakeholders, which helps measuring the actual supply of ecotourism in the study area.

Key words: ecotourism, tourism supply, stakeholder’s feedback, Rila-Pirin tourist region.

УВОД

През последните години екотуризмът придоби широка популярност както в световен мащаб, така и в България. В резултат на това все повече предприятия от туристическата индустрия започнаха да предлагат своя продукт под етикета „еко“, в много случаи без това да има нещо общо с основните характеристики на екотуризма. В същото време реалното развитие на екотуризъм би могло да допринесе за преодоляване на редица проблеми в някои дестинации като намаляване на сезонността и постигане на по-висока заетост, опазване и

по-ефективно използване на природните и антропогенни ресурси, по-големи ползи от туризма за местните общности.

Голяма част от плановите документи на национално и местно ниво (Национална стратегия за развитие на екотуризма, 2004; Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България, 2014, Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014–2030 г.; Концепция за туристическо райониране на България, 2015; общински планове за развитие на туризма и други общински планови документи) изтъкват големия потенциал и възможностите за развитие на екотуризъм в България, но фактите и данните, изложени в тях, са твърде разнопосочни и с неясен произход. Така например според Стратегията за устойчиво развитие на туризма в България от 2014 г. легловата база за развитие на еко и селски туризъм е най-голямата в страната, но същевременно екотуризмът е на пето място по развитие на туристическия продукт с дял от 4,6% (с. 69).

Доста по-обективен, критичен и с изяснена фактология е анализът на състоянието на екотуризма в редица академични разработки (Маринов, Дограмаджиева 2004; Assenova 2005; Dogramadjieva, Assenova 2008; Dogramadjieva, Marinov 2009; Дограмаджиева, Асенова 2009), които също изтъкват предпоставките за развитие на екотуризъм в България, но представят реалното състояние и разминаванията между очаквания и реалности, изследвайки различни проблеми на планирането, управлението и маркетинга. Както Dogramadjieva and Marinov (2009) изтъкват, често реалността не отговаря на големите очаквания на предприемачите и местната общност по отношение на ефективността на търсенето и приноса му към благосъстоянието на местните общности и устойчивото развитие.

Налице е съществен дефицит на информация по отношение на реалното предлагане на екотуризъм и на начините, по които то може да бъде измерено (Dogramadjieva, Marinov 2009). Това е свързано с проблематичното операционализиране на понятието „екотуризъм“ и с факта, че често се размиват границите между него и други природно ориентирани видове туризъм (планински пешеходен туризъм, приключенски туризъм и др.), които в някои отношения противоречат на основните принципи на екотуризма. Липсата на адекватна информация и задълбочен анализ прави трудно туристическото планиране и управление на дадена дестинация. Този проблем е разгледан в голям брой научни публикации (Маринов и др. 2000; Dogramadjieva and Marinov 2009; Дограмаджиева и др. 2013; Асенова 2010; Асенова и др. 2016; Gunn 1988; Inskoop 1991; Marinov et al. 2016), като особено проблематичен се явява дефицитът на информация на субнационално ниво и такава за отделни туристически продукти.

Настоящата статия цели да запълни част от липсващата информация по отношение на екотуризма в един от туристическите райони на страната – Рило-Пиринския, като се опитва да измери реалното екотуристическо предлагане в района. Представени са резултати от проучване на три групи заинтересо-

вани страни (местни предприемачи, туроператори и общински власти), чиято дейност е изследвана през призмата на изведените от литературата основни принципи и характеристики на екотуризма. Резултатите са част от по-голямо проучване, обхващащо освен предлагането, също и търсенето на екотуризъм в Рило-Пиринския туристически район.

ЕКОТУРИЗЪМ: ОСНОВНИ ДЕФИНИЦИИ И КЛЮЧОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Понятието „екотуризъм“ става все по-популярно и широко използвано през последните години както в литературата, така и на пазара. Нарастващата му употреба далеч не допринася за изясняване на неговата същност и открояване на основните му черти, а напротив, то започва да се използва в твърде различен контекст, често нямаш общо с основните ценности на екотуризма. Често се среща използването на понятието „екотуризъм“ в маркетинга, където етикетът „еко-“ се е превърнал в синоним на отговорно потребителско поведение.

Най-широко използваното и възприето определение за екотуризъм е това на Световната туристическа организация от 2001 г. Според него това са „всички форми на туризъм, основан на природата, при които главната мотивация на туристите е наблюдаването и възприемането на природата, както и на традиционните култури, типични за природните територии“ (UNWTO 2001). Според същия източник екотуризмът „има образователни и интерпретационни функции, минимизира отрицателните въздействия върху природната и социо-културната среда, подкрепя поддържането на природните територии, използвани като привлекателни места за екотуристически пътувания“. Международното дружество за екотуризъм дава следното определение „Екотуризмът е отговорно пътуване до природни зони, което опазва околната среда и поддържа благосъстоянието на местните хора“ (TIES 2001).

С цел да се изясни и операционализира терминът „екотуризъм“, са разгледани неговите основни характеристики, приписвани му от различни автори и организации. На базата на тези характеристики впоследствие е изведен набор от измерими ключови елементи, чието присъствие е необходимо, за да бъдат определени дадени дейности за съставна част на екотуризма.

- Екотуристическият продукт представлява **симбиоза между природни и културни елементи на предлагането**. Въпреки че акцентът на екотуризма е върху природните ценности на даден район, е непрактично да се разделят природните и културните компоненти на екотуризма. Терминът „екотуризъм“ обхваща устойчивото използване на културни и природни дадености (Eco-Destinet Network 2009).

- Екотуризмът не просто оползотворява ресурсите, но **активно допринася за опазване на природното и културното наследство** и минимизира отрицателното въздействие на туризма (Goodwin 1996).

- Екотуризмът съдържа **образователен и интерпретационен елемент**, чрез които също допринася за опазване на природното и културно наследство. Образователната характеристика на екотуризма е ключов елемент, който го отличава от другите видове туризъм, базирани на природата. Една от задачите в предлагането на екотуризъм е осигуряването на подходящо ниво на екологична и културна интерпретация чрез предоставяне на информация преди и по време на пътуването (Eco-Destinet Network 2009). Екотуризмът **повишава осведомеността** за опазване на природните и културните ценности както сред местните жители, така и сред туристите (Goodwin 1996).

- Екотуризмът **включва местните общности** в своето планиране, развитие и функциониране (Bjork 2000; Botrilland Pearce 1995). По този начин екотуризмът насърчава местната заетост и **допринася за благосъстоянието на местните общности** например чрез наемане на местни водачи, закупуването на местни продукти и услуги, настаняване в обекти, които са оперирани от местни хора и т.н. (Eco-DestinetNetwork 2009).

- Екотуризмът **осигурява положителни преживявания** както за посетителите, така и за домакините. Посетителите получават богата гама от качествени екотуристически услуги и адекватна и чувствителна към околната среда инфраструктура. Нуждите на местните общности са отчетени чрез адекватно планиране и управление (Wood 2002).

- Предприятията в областта на екотуризма би следвало да прилагат т.нар. „зелени“ **мерки** в своето управление като използване на енергия от възобновяеми енергийни източници, ефективно изхвърляне на отпадъци, рециклиране и закупуване на продукти за многократна употреба и др. (Bjork 2000; Botrilland & Pearce 1995).

- Предприятията в областта на екотуризма трябва да осъществяват отговорен маркетинг, т.е. тяхната реклама да създава реалистични очаквания у потребителите по отношение на дестинацията и предлаганите от тях услуги и да не обещава повече от това, което може да бъде изпълнено (Eco-DestinetNetwork 2009).

Интересът към екотуризма идва като комбинация от нарастващо търсене на автентични туристически изживявания и нарастващ интерес към опазването на околната среда. Той включва форми на туризъм, които са в съответствие с природните, културните и общностните ценности и насърчават културното и екологичното взаимодействие в автентични природни условия. Интересно е, че в някои случаи трябва малка смяна на фокуса, за да може една туристическа дейност, базирана на природата, да бъде припозната като екотуризъм. Основното предизвикателство при развитието на екотуризъм е балансът между това екотуризмът да бъде едновременно икономически жизнеспособен, екологично устойчив и културно и социално отговорен (Bjork 2000).

Както виждаме от разгледаните основни характеристики на екотуризма, той притежава комплексен характер и интегрира природни, културни, социални и

икономически аспекти. В общоприетите виждания обаче някои от тези аспекти биват пренебрегвани и с това същността на екотуризма се „размива“ и той става труден за изучаване и измерване. Този проблем се наблюдава на много места по света, в т.ч. и в България. Екотуризмът често е припознаван просто като почивка сред природата или пък се свежда единствено до дейности в защитени природни територии, като и в двата случая (при широка и при тясна интерпретация) може да се окаже лишен от своята културна, социална и образователна роля.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Целта на проучването е да проследи и анализира туристическото предлагане на територията на Рило-Пирински туристически район, като съществено внимание е отделено на предлагането на екотуризъм, на основните му количествени и качествени характеристики, в т.ч. и териториалното му разпределение.

Обект на изследване е Рило-Пиринският туристически район в границите, определени от Концепцията за туристическо райониране на България (2015). В Концепцията екотуризмът е един от шестте специализиращи вида туризъм за района.

Предметът на изследване е предлагането на екотуризъм на територията на Рило-Пирински туристически район, което е разгледано от гледна точка на три групи заинтересовани страни в туристическото предлагане – местата за настаняване на територията на района, туроператори на територията на цялата страна и местните власти в отделните общини на района.

Основните въпроси, на които се стреми да отговори това изследване, са свързани с: параметрите на туристическото предлагане; управлението на ниво дестинация и свързаните с него проблеми, ограничения и възможности. Наборът от изследователски въпроси включва: Какво разбират заинтересованите под „екотуризъм“?; Кои са основните мотиватори на туристите при избора им на дестинация Рило-Пирински туристически район?; Има ли потенциал екотуризмът да бъде сред доминиращите видове туризъм в Рило-Пирински туристически район?; Може ли екотуризмът да замести ски туризма в Рило-Пиринския район?; Кои видове туризъм са най-разпространени в района?; Кои са най-популярните туристически атракции в Рило-Пиринския район?; Доколко местата за настаняване в района участват в предлагането на екотуризъм?; Доколко туроператорите участват в предлагането на екотуризъм на територията на Рило-Пирински туристически район?; Възприемат ли местните власти екотуризма като един от приоритетите за тяхната община и по какъв начин подпомагат развитието му?

Като модел за осъществяване и представяне на анализа са използвани редица предходни изследвания на настанителната база и по специално – предлагането в местата за настаняване (Маринов 1997; Маринов 2004; Евреви

др. 2003; Николова 2013; Дограмаджиева 2018; Маринов, Жулева 2020 и др.). Представените данни са набавени чрез собствено теренно проучване (анкети в места за настаняване, структурирани интервюта с представители на местните власти, имащи отношение към развитието на туризма), онлайн анкетно проучване и чрез официални източници.

Използвани са данни от Националния статистически институт от 2018 г. (анализ на териториалното разпределение по общини на местата за настаняване и леглата в тях), данни от собствено проучване на Националния туристически регистър от 2019 г. (брой и вид места за настаняване и капацитет по общини), собствено онлайн проучване в различни онлайн платформи и сайтове на местата за настаняване по общини и анкетно проучване от 2019 г. сред местата за настаняване (онлайн въпросници и анкетиране на място).

Теренните проучвания и онлайн анкетирането са осъществени в периода юли–декември 2019 г. и в тях участват представители на всички 23 общински администрации в Рило-Пиринския туристически район, 156 места за настаняване от района (в 20 от общините) и 54 туроператора. Предлагащото на различните видове туризъм и в частност – на екотуризма в Рило-Пирински туристически район, е анализирано паралелно чрез отговорите на трите разглеждани субекта на предлагането.

Въпросникът към места за настаняване на територията на района има за цел да изготви профил на местата за настаняване, предпочитани от екоуристи и имащи отношение към развитието на екотуризма в района. Първата група въпроси са стандартни като вид място за настаняване, категория, брой легла, приблизителна годишна заетост, използвани маркетингови канали, предпочитан вид туризъм от техните гости и основни мотиватори за посещение на района. Останалите въпроси са свързани пряко с предлагането на екотуризъм и до каква степен има такова от страна на местата за настаняване. Изброени са основни характеристики на екотуризма по отношение на местата за настаняване и същите са помолени да отбележат дали и до каква степен (по скала от 1 до 5) те се отнасят до техния обект.

Онлайн въпросниците са разпратени до 690 места за настаняване на територията на Рило-Пирински туристически район. Въпросници са изпратени на всички къщи за гости, семейни хотели и хижи, чиито контакти са достъпни в интернет, както и до голяма част от хотелите, вилните селища, стаите и апартаменти за гости. Отговори са получени от 138 от местата за настаняване (20% възвръщаемост), а 18 въпросника са попълнени на място по време на теренно проучване. Всички анкетирани места за настаняване са 156, като 134 от тях разполагат с леглова база от над 10 легла, каквото е и условието, за да бъдат отчетени от националната статистика. Според Националния статистически институт по данни от 2018 г. във всичките 23 общини на Рило-Пирински туристически район има 387 места за настаняване с 10 или повече легла, с общ настанителен капацитет 27 312 легла. Така извадката, която е разгледана

в настоящото проучване, представлява 35% от местата за настаняване (134 анкетирани обекта с над 10 легла) и 23% от легловата база (6222 легла в същите обекти) в Рило-Пирински туристически район, отчитани от НСИ.

Анкетирани са места за настаняване в 20 от общо 23 общини в Рило-Пирински туристически район. По данни на НСИ места за настаняване има в 22 общини, така настоящото изследване обхваща 91% от общините в туристическия район, разполагащи с леглова база. Най-големият брой анкетирани места за настаняване са в общините, разполагащи с най-голяма леглова база и отличаващи се с високо ниво на развитие на туризма – община Самоков (17%), следвана от общините Сандански (15%), Банско (13%), Гърмен (11%), Сапарева баня (10%) и Разлог (10%).

Въпросникът за туроператори има за цел да проследи до каква степен туроператорите предлагат екотуризъм в България, дали предлагат Рило-Пиринския туристически район, както и каква част от техните клиенти, използващи продукти на екотуризма, са българи и каква – чужденци. В предпоследния въпрос туроператорите трябва да оценят отделните елементи на предлагането, както и цялостната атрактивност на района по петстепенна скала. В последния въпрос са изброени основни характеристики на екотуризма и туроператорите са помолени да отбележат кои от тях се отнасят до техни продукти и програми изобщо и в частност – за такива в Рило-Пиринския туристически район.

Проучването на предлагането от страна на туроператорите е проведено изцяло чрез изпращане на онлайн въпросници, като такива са изпратени до 255 български туроператора, предлагащи вътрешен и входящ международен туризъм. Получените отговори са 54 (21% възвръщаемост). Въпреки че въпросници са разпращани към туроператори с различна специализация, най-голям брой от отговорилите оперират в сферата на специализираните видове туризъм. Обхванати са туроператори от 8 областни града в страната (София, Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Добрич, Стара Загора, Перник) и 4 населени места на територията на Рило-Пирински туристически район (Благоевград, Дупница, Белово, Боровец).

Въпросите към представители на общинската власт се отнасят до туристическите продукти, предлагани в общината, степента на тяхното развитие, както и туристическото планиране и политика. Местните власти трябва да дадат оценка на възможностите за развитие на екотуризъм в съответната община, да споделят тяхното разбиране за екотуризъм и да разкажат дали общината полага усилия за развитието на този вид туризъм.

Общините в Рило-Пирински туристически район са 23 на брой, като във всички тях са проведени структурирани интервюта с представители на местната власт по време на теренното проучване. В някои от общините са интервюирани служители в общинската администрация, имащи отношения към развитието на туризма, а в други са интервюирани служители в туристическите информационни центрове.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ

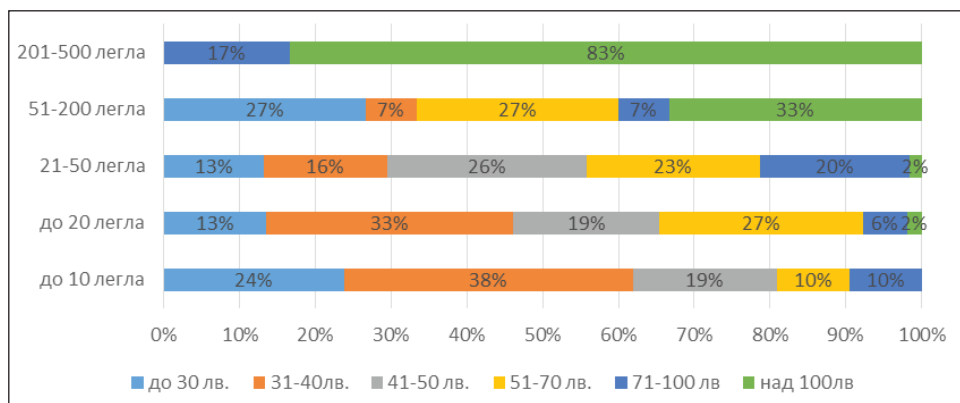
1. Проучване сред местата за настаняване на територията на Рило-Пирински туристически район

От анкетираните 156 места за настаняване най-голям е дялът на къщите за гости (41%), следвани от хотели (19%), семейни хотели (17%), хижи (10%), стаи за гости (4,5%), апартаменти за гости (4,5%), вилни и туристически селища (3%).

По отношение на категорията, която са посочили анкетираните места за настаняване, най-голям е броят на тези с две звезди (36%), следвани от тризвездните (28%), еднозвездните (26%), четиризвездните (5%), петзвездните (1%), а 4% от местата за настаняване не са посочили категоризацията си.

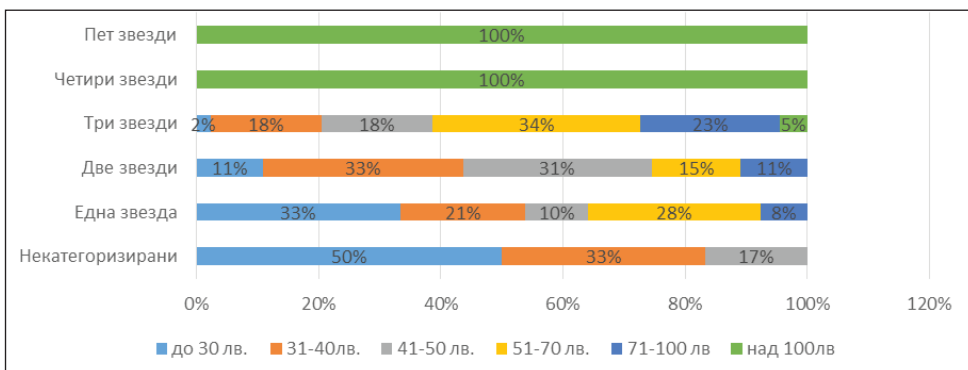
Общият брой на леглата в анкетираните места за настаняване е 6365, като 39% от местата за настаняване са с капацитет 21–50 легла, 33% са с капацитет между 10 и 20 легла, 14% имат до 10 легла, 10% са с капацитет от 51 до 200 легла и останалите 4% са в рамките от 201 до 500 легла.

Местата за настаняване са посочили средна цена на двойна стая, на базата на което е изчислено средното ценово равнище в изследваните обекти, териториалните различия, както и зависимостта между цените и вида на обектите, техния капацитет (фиг. 1) и категория (фиг. 2). Средната цена на двойна стая в изследваните места за настаняване е 59,50 лв. Най-високите средни цени са в хотелите (107 лв.), следвани от вилните и туристически селища (70 лв.). Очаквано най-ниски са цените в хижите (28 лв.), където обаче няма цена за двойна стая, а се плаща на човек и по тази причина е използвана цената за двама човека.

Фиг. 1. Ценово равнище в зависимост от размера на разглежданите обекти за настаняване
Fig. 1. Price level, depending on the size of accommodation establishments

Фиг. 2. Ценово равнище в зависимост от категорията на разглежданите обекти за настаняване
 Fig. 2. Price level, depending on the category of accommodation establishments

Пет общини се открояват с по-високи цени от средната за района. Това са Долна баня (84 лв. за двойна стая), Сандански (83 лв.), Костенец (72 лв.), Банско (63 лв.) и Гърмен (62 лв.). Това са общини, свързани най-вече със спа и балнеотуризма, както и Банско със ски туризма. Ценовото равнище е разглеждано и от гледна точка на видовете туризъм, които местата за настаняване са посочили като най-често практикувани от техните гости. С най-висока цена за двойна стая е деловият туризъм (92 лв.), следван от винен и гурме туризъм (84 лв.), спа и балнеотуризмът (78 лв.), културно-познавателен туризъм (57 лв.) и екотуризъм (54 лв.).

Най-често споменаваните причини, които местата за настаняване посочват, че карат гостите им да изберат района, са „спокойствие, тишина, откъсване от цивилизацията“ (75% от обектите), „запазена природа и красив пейзаж“ (71%) и „възможност за разходки, пешеходни турове и преходи“ (71%). И трите мотиватора могат да се свържат пряко с характеристиките на екотуризма по отношение на посещение на запазени природни територии, тяхното опознаване и интерпретиране, както и осигуряването на положителни преживявания. Разглеждайки мотиваторите от гледна точка на екотуризма, се откроява голямата разлика между два от тях: „запазена природа и красив пейзаж“ при 71% от отговорилите и „запазени бит и култура“ при само 26% от отговорилите. Това предполага, че от гледна точка на екотуризма за района дейностите, основани на природата, са доста по-застъпени и атрактивни от тези, основаващи се на опознаването на бита и културата. Други мотиватори за избор на място за настаняване със сравнително висок дял са „изгодни цени“ – 46%, „възможност за използване на минералните води (СПА, балнеолечение)“ – 42%, „добри условия за практикуване на зимни спортове“ – 37%, и „привързаност към дестинацията, често идвам тук“ – 35%.

Тъй като една от характеристиките на екотуризма е въвличането на местните общности в развитието му и преките икономически ползи за местното

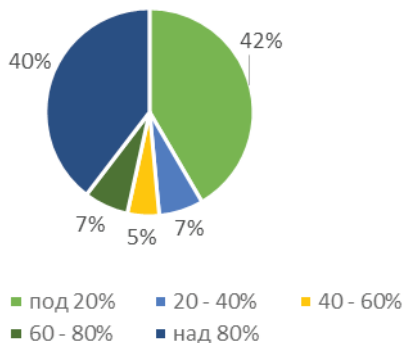
население, е разгледана и структурата на персонала в местата за настаняване и по-точно – дали те са местни. От получените 156 отговора 74% от местата за настаняване посочват, че над 75% от персонала им е от същата община или съседна на нея, докато при 12% от отговорилите под 25% от персонала им е от същата община или съседна на нея (тук голям дял имат хижите). Най-висок е дялът на отговорилите, че персоналът им е от същата или съседна община при семейните хотели и къщите за гости.

Интерес представляват допълнителни услуги, предлагани от местата за настаняване и в частност – тези, които се явяват свързани с екотуризма. От всички анкетирани места за настаняване 82% предлагат една или повече допълнителни услуги на техните гости. Най-разпространените услуги са транспортните, които са посочени от половината от предлагачите допълнителни услуги обекти. Втората най-разпространена услуга е дегустацията на местни продукти, която се предлага в 43% от отговорилите места за настаняване. Следват посещение на местна културна забележителност (39%), преходи с водач (36%), конна езда (29%) и колоездене (28%). Впечатление правят различията по отношение на най-често предлаганите допълнителни услуги по видове места за настаняване. Така например при хотелите и стаите за гости най-разпространени са транспортните услуги, докато при къщите за гости и семейните хотели са дегустациите на местни продукти, при хижите – преходите с водач, а при вилните и туристически селища – колоезденето и отново транспортните услуги. От предлаганите допълнителни услуги като пряко свързани с екотуризма можем да отличим дегустацията на продукти с местен произход (подкрепа и запознаване с традициите на местните общности), преходите с водач и посещението на местна културна забележителност (познавателен и интерпретативен характер).

Два са каналите за разпространение на информация и реклама, които местата за настаняване най-често използват. Това са световните платформи за резервации (Booking, AirBnb и др.) и социалните мрежи, които са посочени от 79% от местата за настаняване. Третият най-разпространен канал са българските резервационни сайтове (pochivka.bg, rooms.bg и др.), които се използват от 60% от обектите. Останалите канали за информация и реклама, които не са така популярни сред обектите в туристическия район, са присъствието в туристическия портал на дестинацията при 19% от местата за настаняване, български информационни сайтове (nasamnatam.bg, oрознаi.bg и др.) със 17%, разпространение на брошури с 12% и участие на туристически борси и изложения с 6%. Други канали за разпространение на информация и реклама, които местата за настаняване са посочили, са „собствен сайт“, „сайтове за колективно пазуване“ и „реклама от уста на уста“.

II. Проучване сред туроператорите на територията на цялата страна

Най-разпространената сфера на туроператорска дейност сред участвалите в проучването е входящият международен туризъм, с който се занимават 61% от респондентите. На второ място с 59% е изходящият международен туризъм, а 56% от изследваните туроператори се занимават с вътрешен туризъм. Според основния предлаган продукт най-голям е делът на туроператорите, предлагащи специализиран туризъм (61%), следвани от масовия туризъм (32%), детски и младежки туризъм (6%) и делови туризъм (2%).

Фиг. 3. Процентно разпределение на чуждите туристи, практикуващи екотуризъм
Fig. 3. Percentage distribution of foreign tourists practicing ecotourism

На въпроса дали предлагат екотуризъм, 76% от туроператорите са отговорили положително, като от тях 94% са посочили, че предлагат екотуризъм в Рило-Пирински туристически район. От тези, които предлагат екотуризъм, 42% са посочили, че под 20% от клиентите им са чужденци, а 40% – че над 80% от клиентите им са чужденци (фиг. 3). Това показва строго фрагментиране на пазарната ориентация на екопродукта сред туроператорите. От туроператорите, които работят на вътрешния пазар, 91% посочват, че предлагат Рило-Пиринския туристически район, докато при работещите на международния пазар 87% от туроператорите предлагат района.

Най-голям дял от клиентите на туроператорите, посещаващи Рило-Пирински туристически район, имат българите с 46%, следвани от граждани на Европейския съюз (36%). Останалите са туристи от далечни пазари (9%), туристи от други европейски страни (8%) и туристи от балканските страни (2%).

Над 60 различни туристически обекта или дестинации, които най-често попадат в техните програми в Рило-Пирински туристически район, са споменати в отговорите на туроператорите, които имаха възможност в свободен отговор да изброят до 10 такива.

Таблица 1
Table 1

Най-често посочвани туристически атракции и дестинации от туроператорите
The most frequently mentioned tourist attractions and destinations by tour operators

Туристически обект / дестинация	Брой посочвания от туроператорите
Рилски манастир	22
Рилски езера	19
Мелник и Роженски манастир	19
Вр. Мусала	13
Вр. Мальовица	13
Вр. Вихрен	12
Високите части на Пирин (вр. Безбог, вр. Синаница, вр. Тодорка, Тевно езеро, Кончето)	12
Високите части на Рила (вр. Белмекен, Рибни езера, Страшното езеро)	12
Банско	12
Боровец	8
Стобски пирамиди	6
Село Добърско	5
Рупите	3
Теснолинейката	3
Сандански	3

Както виждаме, най-предлаганите обекти са свързани с културни и религиозни ценности. Обектите, които в най-голяма степен бихме могли да отнесем към предлагането на екотуризъм, са маршрутите в двата национални парка (Рила и Пирин), тъй като те отговарят на някои от неговите характеристики като мотивация за контакт със запазени природни екосистеми и удовлетвореност от преживяването.

Оценката на отделните елементи на предлагането в Рило-Пирински туристически район, която туроператорите са дали, е важна, от една страна, поради техния непосредствен контакт с доставчиците на различните видове услуги, а също и за това доколко са склонни да предлагат съответната услуга. Най-високо туроператорите оценяват възможностите на района по отношение на предлагането на събитийен и фестивален туризъм (4,44 от максимална оценка 5), следвани от тези на планинския пешеходен туризъм (4,3) и спа и балнеотуризм (4,1). На възможностите за практикуване на екотуризъм е дадена сравнително ниска средна оценка (3,9), което го нарежда на шесто място сред останалите видове туризъм. Интересно в случая е, че туроператорите са оценили доста високо цялостната атрактивност на района (оценка 4,35), което всъщност е по-висока оценка от почти всички отделни елементи на предлагането. Вероятно това е и причината почти всички туроператори, участвали в проучването, да предлагат Рило-Пирински туристически район.

III. Проучване сред общинските администрации на територията на Рило-Пирински туристически район

Представителите на общинската власт посочват като приоритетни за тях продукти планинския познавателен и пешеходен туризъм (при 12 от общините), културно-историческия туризъм (7 общини), спа и балнеотуризм (7 общини), екотуризм (6 общини), селски туризъм (6 общини), събитийен и фестивален туризъм (4 общини), ски туризъм (3 общини), религиозен туризъм (2 общини). Шестте общини, които заявяват, че екотуризмът е приоритетен продукт за тях, са Белица, Дупница, Кресна, Самоков, Петрич и Хаджидимово.

По-голямата част от общинските власти (17 на брой) посочват, че между тях и местата за настаняване на територията им съществува сътрудничество. Най-често то се изразява в реклама на местата за настаняване посредством сайта или туристическия портал на общината, в туристическите информационни центрове и на туристически борси и изложения, по-рядко – в обучение и подбор на кадри за местата за настаняване. Едва шест от общините имат действащ стратегически документ за развитие на туризма, като това са Банско, Благоевград, Костенец, Рила, Самоков и Сандански.

Интерес представляват способите и каналите, които местните власти използват за популяризиране на общината като туристическа дестинация. Най-голяма част от общините (74%) посочват, че издават и разпространяват рекламни и информационни материали за забележителностите в общината, докато в малко над половината (52%) има действащ туристически информационен център. Немалка част от ТИЦ обаче работят само от понеделник до петък, което не отговаря на търсенето от страна на туристите, много от които пътуват предимно събота и неделя. По-малко от половината общини залагат на онлайн каналите за разпространение на информация, като 48% заявяват, че прилагат активен електронен маркетинг (електронни медии, социални мрежи, търсещи машини, тематични портали и платформи и др.), а 43% имат собствен туристически сайт. Други начини за популяризиране на туризма в общините в района са издаване и разпространение на културен календар (39% от общините), участие на туристически борси в страната (35%), реклама в медии (30%), външна реклама (26%) и участие на туристически борси в чужбина (13%).

По-голямата част (78%) от общините в Рило-Пирински туристически район твърдят, че полагат усилия за развитие на екотуризм на своята територия. Най-често това се изразява в:

- Маркиране на туристически пътеки, поставяне на информационни табели, в повечето случаи в партньорство с местното туристическо дружество или с управата на национален парк при общини, които имат такива територии.
- Изграждане на екопътеки, което при почти всички общини е осъществено чрез средства по европейска програма, за която общината е кандидатствала.
- Издаване на информационни материали, които да запознават туристите с възможностите за практикуване на екотуризм, особеностите на растителния

и животински свят и разпространението им чрез туристическите информационни центрове и местата за настаняване.

Като общини, които полагат най-големи и най-видими усилия за създаване на условия за развитие на екотуризъм, се открояват Белица, Петрич, Разлог, Рила и Самоков.

IV. Видове туризъм и предлагане на екотуризъм на територията на Рило-Пирински туристически район: паралелни резултати от проучването на трите целеви групи

За да се установи кои видове туризъм практикуват по време на престоя си гостите на местата за настаняване, във въпросника са изброени 11 от най-разпространените в Рило-Пирински туристически район видове туризъм, като има възможност за посочване на повече от един отговор. Въпросът е зададен по отношение на топлото и на студеното полугодие, а резултатите са представени в табл. 2.

Таблица 2
Table 2

Най-често практикувани видове туризъм от гостите на местата за настаняване
The most commonly practiced forms of tourism by the guests of accommodation facilities

	Топло полугодие	Студено полугодие	Средно
Планински пешеходен туризъм	76%	27%	51,5%
Спа и балнеотуризм	37%	36%	36,5%
Културно-познавател туризъм	39%	34%	36,5%
Селски туризъм	37%	34%	35,5%
Екотуризм	49%	19%	34,0%
Планински ски туризъм	0%	52%	26,0%
Събитиеен и фестивален туризъм	33%	15%	24,0%
Приключенски туризъм	23%	13%	18,0%
Винен и гурме туризъм	14%	15%	14,5%
Делови туризъм	14%	13%	13,5%
Религиозен туризъм	10%	7%	8,5%

При някои видове туризъм се наблюдават съществени разлики между топлото и студеното полугодие – планински пешеходен туризъм, екотуризм, приключенски туризъм, събитиеен и фестивален туризъм и разбира се, ски туризъм. Останалите видове туризъм показват устойчива популярност през различните сезони. Впечатление прави високият процент на планинския пешеходен туризъм (при 76% от местата за настаняване) през топлото полугодие, който значително изпреварва най-разпространения вид туризъм през студеното полугодие – ски туризма (52%). Екотуризмът е вторият най-споманаван вид туризъм за топлото полугодие – при почти половината от местата за настаняване, но през студеното той е значително по-слабо практикуван (19%).

Местата за настаняване, които най-често са посочили екотуризма като практикуван от техните гости, са в голямата си част къщи за гости, семейни хотели и

хижи. Това дава отражение и върху категорията на местата за настаняване, посочващи екотуризма, сред които липсват 4- и 5-звездни обекти. Средният брой легла в местата за настаняване, посочващи екотуризъм, е 37. Интересно е да се отбележи, че средната цена на двойна стая в местата за настаняване, чиито гости практикуват екотуризъм, е 54 лв. при средно ценово равнище от 59,50 лв. в разгледаните обекти в Рило-Пирински туристически район.

Що се отнася до предлагането на различни видове туризъм от страна на туроператорите, има различия по отношение на вътрешния и на международния пазар. Най-голям процент от туроператорите (70%) предлагат планински пешеходен туризъм на българския пазар, докато на чуждия пазар най-предлаган (при 72% от туроператорите) е културно-познавателният туризъм. Екотуризмът се предлага от сравнително голям процент от туроператорите – 60% от тях на българския пазар и 69% на международния, което всъщност го прави втория най-предлаган вид туризъм след планинския пешеходен.

Таблица 3
Table 3

Предлагане от туроператорите по видове туризъм на българския и международния пазар
Offering by tour operators by type of tourism on the Bulgarian and international market

	Български пазар	Международен пазар
Планински пешеходен туризъм	70%	69%
Културно-познавателен туризъм	50%	72%
Екотуризъм	60%	69%
Приключенски туризъм	63%	61%
Спа и балнеотуризм	50%	36%
Ски туризъм	53%	47%
Винен и гурме туризъм	23%	50%
Религиозен и поклоннически туризъм	30%	28%

Във въпросниците към общините видовете туризъм са разгледани по отношение на реалното състояние на съответния вид туризъм, а също и като потенциал за бъдещо развитие. Представителите на всяка една от 23-те общини в района са дали оценка от 1 до 5, като в табл. 4 са представени осреднените оценки за съответния вид туризъм. Наблюдава се съществена разлика между оценките, които са дали общините по отношение на реалното състояние на отделните видове туризъм, и далеч по-оптимистичните им оценки по отношение на потенциала за бъдещо развитие. За реалното си състояние най-висока оценка са получили планинският пешеходен туризъм (средна оценка 3,5), екотуризъм (3,3) и културно-познавателен (3,3). Това са и трите вида туризъм, които са с най-високи оценки като потенциал за бъдещо развитие, като екотуризмът и планинският пешеходен туризъм са получили максимална оценка от почти всички общини. Същевременно екотуризмът се отличава с най-голямата разлика между оценката на потенциала и на реалното състояние (1,6). Впе-

чатление прави изключително ниската оценка за реалното състояние на ски туризма, което се дължи най-вече на факта, че условия за този вид туризъм има в много малко от общините в туристическия район. Цели 15 общини са дали най-ниската оценка (1) за реалното състояние на ски туризма в тяхната община. Същият вид туризъм е получил по-висока оценка спрямо реалното си състояние, но отново най-ниска сред останалите видове туризъм. Това може да се обясни с липсата на условия за развитие на ски туризъм в голям брой от общините (Бобошево, Белово, Гърмен, Гоце Делчев, Сатовча, Кочериново, Струмјани, Хаджидимово) поради сравнително ниската надморска височина и специфичните климатични условия.

Таблица 4
Table 4

Оценка на предлагането по видове туризъм от общинските администрации
Rating of the supply by types of tourism by the municipal administrations

	Реално състояние	Потенциал за развитие	Разлика
Екотуризъм	3,3	4,9	1,6
Планински пешеходен туризъм	3,5	4,9	1,4
Културно-познавателен туризъм	3,3	4,3	1,0
Приключенски туризъм	2,8	4,1	1,3
Селски туризъм	2,9	4,0	1,1
Събитиеен и фестивален туризъм	2,9	3,9	1,0
Религиозен туризъм	2,9	3,8	0,9
Винен и гурме туризъм	2,5	3,7	1,2
Спа и балнеотуризм	2,8	3,5	0,7
Планински ски туризъм	1,8	2,8	1,0

С цел да се открие доколко местата за настаняване на територията на Рило-Пирински туристически район са действително обвързани с развитието на екотуризма, въпросникът съдържа различни твърдения, които показват доколко основните принципи и характеристики на екотуризма са застъпени в тяхното реално предлагане. Отговорите позволяват да се открият следните тенденции: повечето от хотелите наемат приоритетно персонал от същата или съседна община и прилагат мерки за пестене на вода, докато по-малка част от тях предлагат продукти с местен произход; къщите за гости, семейните хотели и хижите в най-голяма степен предлагат продукти с местен произход. От гледна точка на категорията на местата за настаняване също се наблюдават различия. По-нискокатегорийните обекти (1 и 2 звезди) в по-голяма степен предлагат продукти с местен произход от останалите, докато за по-висококатегорийните обекти (3,4 и 5 звезди) по-голям приоритет е да наемат персонал от същата или съседна община. Останалите дейности като пестене на вода, използване на енергия от възобновяеми енергийни източници и разделно събиране на отпадъците са доста слабо прилагани във всички обекти. Само един обект твърди, че притежава сертификат за екологично или устойчиво опериране, което, от една страна, говори за недостатъчно развита система за серти-

фициране в България, а от друга – показва, че самите места за настаняване не смятат, че такъв сертификат би им донесъл конкурентно предимство.

Таблица 5
Table 5

Дял на местата за настаняване, съгласни с твърдения, касаещи екотуризма
Percentage of accommodation facilities agreeing with statements regarding ecotourism

Твърдение	Процент анкетиращи, съгласни с твърдението
Предлагаме продукти с местен произход	62%
Приоритетно наемаме персонал от същата или съседна община	58%
Прилагаме мерки за пестене на вода	37%
Използваме енергия от възобновяеми енергийни източници	23%
Прилагаме разделно събиране на отпадъците	11%
Нашето предприятие участва в инициативи за опазване на местното биоразнообразие и ландшафтите, за тяхната консервация и управление	10%
Притежаваме сертификат за екологично или устойчиво опериране	1%

С цел да стане по-ясно доколко отделните характеристики на екотуризма се отнасят до местата за настаняване в туристическия район, същите са давали оценка от 1 до 5 в каква степен са съгласни с различни твърдения, свързани с мотивацията на техните гости и ефектите от техния бизнес върху местната среда. Според тях гостите в по-голяма степен са мотивирани от запазената природа (средна оценка 4,4 от 5), отколкото от запазената автентична култура в дестинацията (3,6). По вид място за настаняване запазената природа получава най-висока оценка като мотиватор от хижите и семейните хотели, докато запазената автентична култура – от къщите и стаите за гости. Местата за настаняване в голяма степен твърдят, че бизнесът им не оказва негативен ефект върху природната среда, но от друга страна, малка част от тях твърдят, че участват в инициативи, привличащи вниманието към опазването на природното и културно наследство в района.

Таблица 6
Table 6

Оценка от местата за настаняване, в каква степен твърденията се отнасят до тях
Evaluation of accommodation facilities, the extent to which the allegations relate to them

Нашите гости са мотивирани да изберат дестинацията заради запазената природа	4,4
Нашият бизнес не оказва негативен ефект върху природната среда	4,4
Нашият бизнес създава социални и икономически ползи за местното население	4,1
Ние допринасяме за информираността на гостите по отношение на природното и културно наследство на района (чрез разкази, брошури, презентации)	3,9
Нашите гости са мотивирани да изберат дестинацията заради запазената автентична култура	3,6
Нашият бизнес участва в инициативи, привличащи вниманието към опазването на природното и културно наследство в района	3,0

Интересно е, че по-висококатегорийните места за настаняване и тези с по-голям капацитет се оценяват най-високо като носещи социални и икономически ползи за местното население, докато обектите с по-малък капацитет високо оценяват приноса си за информиране на гостите по отношение на природното и културно наследство на района.

Подобни характеристики са изброени и във въпросите към туроператорите, като те трябва да определят дали съответните дейности се предлагат по време на програмите им. Впечатление прави, че доста голяма част от туроператорите всъщност предлагат дейности, които характеризират екотуризма. Най-голяма част от туроператорите, които предлагат района, заявяват че допринасят за информираността на туристите, което е и една от основните функции на тяхната дейност.

Таблица 7
Table 7

Процент от туроператорите, които предлагат Рило-Пирински туристически район, съгласни с твърдения, касаещи предлагането на екотуризъм
Percentage of tour operators offering the Rila-Pirin tourist region agree with the statements that curb ecotourism supply

Нашите програми дават възможност туристите да повишат информираността си по отношение на природното и културно наследство на района	91%
По време на престоя си в дестинацията нашите клиенти имат възможност да закупят продукти и сувенири с местен произход	84%
Предлагаме пакети, включващи посещение на съхранени природни територии	77%
Предлагаме пакети, включващи запознаване на туристите с автентичните бит и култура на местното население	77%
Предлагаме пакети, включващи възможност за дегустация на местни храни и напитки	70%
В нашите програми предлагаме места за настаняване, които са семейно оперирани	70%
В нашите програми туристите имат възможност да пътуват с превозни средства, имащи понижен негативен отпечатък върху околната среда	30%

Всичките 23 общини в Рило-Пирински туристически район посочват, че на тяхна територия туристите имат възможност да посетят съхранени природни територии, както и да отседнат в семейно оперирани места за настаняване. Впечатление прави, че в повече от половината общини не съществува възможност туристите да получат информация за природното и културно наследство на района. Това се дължи на малкия брой функциониращи туристически информационни центрове, музейни експозиции или наличие на местни туристически водачи.

Таблица 8

Table 8

Процент от общинските администрации в Рило-Пирински туристически район, съгласни с твърдения, касаещи предлагането на екотуризъм
Percentage of municipal administrations in the Rila-Pirin tourist region agree with the statements that curb ecotourism supply

Възможност за посещение на съхранени природни територии	100%
Възможност туристите да се настанят в места за настаняване, които са семейно оперирани	100%
Възможност за дегустация на храни и напитки с местен произход	91%
Възможност за запознаване с автентичните бит и култура на местното население	61%
Възможност за закупуване на продукти и сувенири с местен произход	74%
Общината предоставя възможност туристите да се информират по отношение на природното и културно наследство на района	48%

Два напълно идентични въпроса са зададени и на трите групи изследвани субекти на предлагането в Рило-Пирински туристически район. Първият цели да изясни какво разбират те под понятието „екотуризъм“. Най-голяма част от респондентите са посочили, че според тях това е туризъм в хармония с цялата заобикаляща среда (природна и социална), като най-категорични в това твърдение са туроператорите. Около една трета твърдят, че при екотуризма контактът със запазената природа е основен мотиватор, а единствено според малка част от местата за настаняване екотуризмът е туризъм само в защитени територии.

Таблица 9

Table 9

Дял на респондентите, съгласни с твърденията по отношение на същността на екотуризма
Share of respondents agreeing with the relevant statement regarding the nature of eco-tourism

	Места за настаняване	Туроператори	Общини
Туризмът в хармония с цялата заобикаляща среда (природна и социална)	65%	72%	65%
Пътуване, при което контактът със запазената природа е основен мотиватор	30%	28%	35%
Туризмът в защитени територии	5%	0%	0%

Вторият въпрос, зададен към всички изследвани субекти на предлагането, касае широко дискутирания въпрос за това доколко екотуризмът и ски туризмът са съвместими и могат да бъдат развивани на една и съща територия. Макар да има известни различия в мнението на изследваните, най-голяма част от тях са съгласни, че екотуризмът трябва да допълва ски туризма в Рило-Пирински туристически район. Най-нисък процент на съгласие получава това твърдение от туроператорите, част от които клонят към идеята, че екотуризмът може да замести ски туризма в района.

Дял на респондентите, съгласни със съответното твърдение по отношение
на конфликта екотуризъм – ски туризъм

Share of respondents from the three groups with the corresponding statement regarding the conflict
ecotourism – ski tourism

	Места за настаняване	Туроператори	Общини
Екотуризъмът трябва да допълва ски туризма в района	85%	73%	91%
Екотуризъмът може да замести ски туризма в Рило-Пиринския район	10%	23%	9%
Екотуризъмът няма шансове за съществено развитие в района	5%	4%	0%

ДИСКУСИЯ

Въпреки че според голяма част от ключовите играчи в туристическото предлагане в Рило-Пирински туристически район екотуризъмът се предлага и практикува, може да се обобщи, че нивото му на развитие е все още в своя начален етап. И трите целеви групи на проучването разглеждат развитието на екотуризма като възможност да разнообразят традиционния си продукт и да привлекат нови туристи.

Направеният анализ определя типичното екотуристическо място за настаняване в туристическия район като малък обект (със средно 37 легла), най-често семейно опериран и с местен персонал, с малко по-ниска цена от средната за района (54 лв. срещу 59,50 лв. за двойна стая). Според представителите на настанителния сектор екотуризъмът е доста по-търсен и практикуван през топлото полугодие, а дейностите, основани на контакт с природата, са определени като по-атраaktivни от тези, основани на опознаването на бита и културата на местното население.

Предлагането на екотуризъм сред разгледаните туроператори е доста застъпено, като почти всички включват Рило-Пиринския туристически район в програмите си. Почти всички туроператори предлагат посещение на обекти в двата национални парка в района, при което основен мотиватор за потребителите е запазената природа и насладата от нея. Туроператорите също така предоставят информация и осъществяват образователна функция, като голяма част от тях твърдят, че запознават туристите не само с природата, но и с местния бит и култура.

Общинските администрации на територията на Рило-Пиринския район дават сравнително висока оценка на нивото на развитие на екотуризма и особено високо оценяват потенциала му за бъдещо развитие и ползите, които би донесъл на съответната община. В същото време в противовес с тези техни очаквания сравнително малка част от общините полагат целенасочени усилия за развитие-

то на екотуризъм и вероятно това е една от причините именно екотуризмът да се отличава с най-голяма разлика между оценките за потенциала и реалното му състояние. Основната част от инициативите и постигнатите резултати, целящи подпомагане на екотуризма, са реализирани чрез финансиране по европейски проекти, а след като финансирането приключи, постигнатото не се поддържа или надгражда. Като общини, в които предлагането на екотуризъм е най-изявено, могат да бъдат определени Рила, Белица, Разлог, Самоков и Петрич.

Интересен резултат се наблюдава по оста екотуризъм – ски туризъм. От една страна, и трите разгледани субекта на предлагането се обединяват около мнението, че екотуризмът трябва да допълва ски туризма в района. От друга страна, ски туризмът е изпреварен от екотуризма по отношение на честота на практикуване от гостите в местата за настаняване (34% практикуват екотуризъм, а 26% – ски туризъм), предлагането на туроператорите (60% предлагат екотуризъм, а 53% – ски туризъм), както и при оценките за реално състояние и потенциал за бъдещо развитие от страна на местните власти. Това говори, че в района все пак има стабилно предлагане на екотуризъм, но на него все още се гледа като допълващ ски туризма и по-скоро като начин да се разнообрази предлагането извън сравнително късия ски сезон.

Въпреки че по-голямата част от субектите на предлагането в района се обединяват около идеята, че екотуризмът трябва да е в хармония с цялата заобикаляща среда (природна и социална), отговорите им на останалите въпроси сочат, че те в по-голяма степен припознават екотуризма само като дейност, мотивирана от посещение на природата. Анализът показва, че често комплексната същност на екотуризма не се разбира правилно, дори и от пряко ангажираните с неговото предлагане. Наличните благоприятни условия (съхранена природа, запазени занаяти и култура, семейно оперирани места за настаняване, възможности за дегустация и закупуване на местни продукти, възможности за получаване на информация) следва да бъдат по-ефективно оползотворени чрез развитието на цялостен продукт, който да включва и останалите характеристики на екотуризма (свързани с интерпретативната, образователната и възпитателната функция на екотуристическото предлагане и опазването на природните и културни ценности) и който да бъде рекламиран като едно цялостно преживяване.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Статията представя резултатите от проучване, насочено към изучаване на екотуристическото предлагане в Рило-Пирински туристически район, което цели да проследи и анализира неговите основни количествени и качествени характеристики, също и териториалното му разпределение.

Сравнително големият интерес към участие в проучването (една на всеки пет анкети е върната попълнена) е показателен за заинтересоваността на мест-

ните предприемачи от настанителния сектор и туроператорите към инициативи за изучаване и анализиране на екотуризма. Най-голяма активност в това отношение проявиха по-малките места за настаняване като къщи и семейни хотели, а също и хижите, както и занимаващите се със специализирани видове туризъм туроператори, т.е. субекти, които в най-голяма степен предлагат и са заинтересовани от развитието на екотуризма. По-големият брой участници с такъв профил обаче предполага и известно изкривяване на резултатите от проучването. Това е ограничение, което следва да се има предвид при интерпретацията и бъдещото използване на представени резултати.

На базата на мненията, изразени от трите групи заинтересовани страни, може да се обобщи, че в Рило-Пиринския туристически район съществува предлагане на екотуризъм, но е налице и доста нереализиран потенциал. Към момента предлагането на екотуризъм е „на парче“, без ясна визия за развитието на продукта на ниво дестинация и без необходимото тясно взаимодействие между заинтересованите страни. Налице е съществено разминаване между желанието за развитие на този вид туризъм от субектите на предлагането, техните усилия и крайните резултати под формата на екотуристически продукт на дестинацията.

Предлагането на екотуризъм в района се свързва главно с дейности, основаващи се на контакта с природата, като до голяма степен отсъства разбирането за симбиоза между природната и културна среда. За да съществува завършен и още по-атрактивен продукт, е нужно да се обърне внимание на важни характеристики на екотуризма, които към настоящия момент по-скоро липсват. Такива са например по-активното включване на културни компоненти в съдържанието на продукта и засилен акцент върху образователния и интерпретативен характер на екотуризма. От една страна, това ще създаде по-силни и пълноценни преживявания за потребителите, а от друга – ще ангажира всички участници (доставчици, потребители, местни власти и местна общност) с по-отговорно поведение. Наред с мерките за развитие на пълноценен екотуристически продукт, които предприемачите могат да прилагат поотделно, са необходими обща визия и съвместни инициативи, чрез които екотуризмът да носи повече ползи за опазването на природното и културно наследство на района, както и по-широки ползи за местната общност.

Представеното проучване потвърждава нуждата от актуална информация относно предлагането на екотуризъм в България и чрез приложената методика то бива измерено в границите на Рило-Пирински туристически район. Остава отворен въпросът с начините за измерване на туристическото търсене на екотуризъм (реално и потенциално), което следва да бъде обект на бъдещи изследвания.

ЛИТЕРАТУРА

- Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 г. и План за действие към нея за периода 2017–2020 г., 2018 г., София, <http://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/strategicheski-dokumenti/aktualizirana-nacionalna-strategiya-za-ustoychivo-razvitie-na>
- Асенова, М. 2010. Методика за мониторинг на устойчивото туристическо развитие на общинско ниво. – *Год. на СУ, ГГФ*, т. 102 [за 2009], кн. 2 – География, 227–252.
- Асенова, М., В. Маринов, Е. Дограмаджиева и др. 2016. Прилагане на европейската система от индикатори за мониторинг на устойчивото туристическо развитие – ползи и предизвикателства. География и приятели – сборник в чест на 60-годишнината на проф. д-р Веселин Бояджиев и на 35 години преподавателска работа в СУ „Св. Климент Охридски“. София: Парадигма.
- Еврев, П., В. Маринов и др. 2003. Концепция за териториално развитие на туризма. Предварителен анализ. София, НЦТР, МРРБ.
- Дограмаджиева, Е., М. Асенова. 2009. Разработване на екотуристически продукт на примера на община Разлог. – *Год. на СУ, ГГФ*, т. 101, кн. 2 – География, 239–258.
- Дограмаджиева, Е., М. Асенова, В. Маринов и др. 2013. Модел за проучване на развитието и управлението на туризма на местно ниво: сравнителен анализ на селата Долен, Лещен и Ковачевица. – *Год. на СУ, ГГФ*, т. 105 [за 2012], кн. 2 – География, 317–350.
- Дограмаджиева, Е. 2018. Настанителната база на туризма в община Смолян: предлагане, търсене и проблеми на ефективността. – В: Сборник доклади от втора международна научна и бизнес конференция „Устойчиво регионално развитие на България“ – СУ „Св. Климент Охридски“, ГГФ, 2016. София: ЕТ „Георги Лесков“, 28–40.
- Концепция за туристическо райониране на България. Министерство на туризма, София, 2015, <http://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/strategicheski-dokumenti/koncepciya-za-turisticheskoto-rayonirane-na-bulgariya>
- Маринов, В. 1997. Туризмът. – В: Мониторинг на регионалното развитие. София, НЦ-ТРЖП, 32–58.
- Маринов, В., В. Янева, М. Въжарова и др. 2000. Мониторинг на туристическото търсене. Регионална информационна система за наблюдение на туристическото търсене в Пиринския туристически район (на примера на община Банско). София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Маринов, В. 2002. Настанителната база на туризма в България в периода на прехода: основни промени в количествените и структурните характеристики. – *Год. на СУ, ГГФ*, т. 94 [за 2001], кн. 2 – География, 209–231.
- Маринов, В. 2004. Състояние и динамика на туристическото развитие в България по райони за планиране и области. – В: Географията... вчера, днес, утре. Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на проф. д-р Ст. Карастоянов. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 218–232.
- Маринов, В., Е. Дограмаджиева. 2004. Оценка на стратегии за туристическо развитие (на примера на Националната стратегия за развитие на екотуризъм в България). – *Год. на СУ, ГГФ*, т. 97, кн. 2 – География, 257–275.

- Маринов, В., М. Жулева. 2020. Състояние и тенденции в предлагането и търсенето на места за настаняване в Северозападния район на България. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Методология – Места за настаняване. НСИ, http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/metadata/TUR_2_Methodology.pdf
- Николова, В. 2013. Анализ на туристическото предлагане и туристическото търсене в общините Самоков, Долна баня и Сапарева баня. – *Год. на СУ, ГГФ*, т. 105, кн. 2 – География, 381–398.
- Национална стратегия и план за действие за развитие на екотуризъм в България. 2004. ААМР.
- Национален туристически регистър – места за настаняване, <https://ntr.tourism.government.bg/CategoryzationAll.nsf/mn.xsp>
- НСИ-Инфостат – статистическа база данни на Националния статистически институт на България, <https://infostat.nsi.bg/>
- Програма за развитие на туризма в община Самоков 2015–2020 г., http://samokov.bg/wp-content/uploads/2015/07/Programa_Turizam_Samokov_2015_2020_Finalna-1.pdf
- Програма за развитие на туризма в община Сапарева баня 2014–2020, <http://saparevabanya.bg/download.php?id=3026>
- Програма за устойчиво развитие на туризма в община Благоевград 2015–2019 г., http://www.blgmun.com/files/Administrativni_aktove/2015/Prog-2015-turist.pdf
- Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България 2014–2030. МИЕ. 2014.
- Стратегия и план за устойчивото развитие на туризма в община Банско за периода 2014–2020 г., https://bansko.bg/phocadownload/strategii/BANSKO_TOURISM_STRATEGY_8_F.pdf
- Assenova, M. 2005. About the product of ecotourism. First International Conference “Human Dimensions of Global Change in Bulgaria”. Proceedings. “St. Kliment Ohridski”, University Press, 68–71.
- Bjork, P. 2000. Ecotourism from a Conceptual Perspective, an Extended Definition of a Unique Tourism Form. – *International journal of tourism research*, 189–202.
- Bottrill, C. G., D. G. Pearce. 1995. Ecotourism: Towards a key elements approach to operationalising the concept. – *Journal of sustainable tourism*, vol. 3, № 1.
- Dogramadjieva, E. and M. Assenova. 2008. The Role of Ecotourism in Local Tourism Development: The View of Bulgarian Municipal Administrations. – In: Efe, R., G. Cravins, M. Ozturk et al. (eds). *Natural Environment and Culture in the Mediterranean Region*. Cambridge Scholars Publishing, 437–456.
- Dogramadjieva, E., V. Marinov. 2009. Bulgarian Ecotourism – Expectations and Realities: the Case of the Srebarna Lake UNESCO Site. – In: Proceedings of the First International Carpathian Tourism Conference. Busteni, Romania, October 25–26, 2008. Universitara Housing Press, 19–33.
- Goodwin, H. 1996. In pursuit of ecotourism. *Biodiversity and Conservation* 5, 277–291.
- Gunn, C. A. 1988. *Tourism Planning*. N. Y., USA.
- Inskeep, E. 1991. *Tourism Planning: an Integrated and Sustainable Development Approach*. N. Y., USA.
- Marinov, V., M. Assenova, E. Dogramadjieva. 2016. Small-scale mountain tourism in Bulgaria: Development patterns and sustainability implications. – In: *Sustainable*

Mountain Regions: Challenges and Perspectives in Southeastern Europe. B. Koulov and G. Jelezov (eds). Springer International Publishing, Switzerland, 107–122.
The European Ecotourism Labeling Standard – EETLS. 2009. Eco-Destinet Network.
The International Ecotourism Society (TIES), <https://ecotourism.org/>
United Nations World Tourism Organization, <https://www.unwto.org/>
Wood, Megan Epler. 2002. Ecotourism: principles, practices & policies for sustainability. United nations publication.

SUMMARY

ECOTOURISM IN THE RILA-PIRIN TOURIST REGION (ANALYSIS OF TOURIST SUPPLY)

The article presents the results of a study of the tourism supply on the territory of the Rila-Pirin tourist region, with a special attention being paid on the supply of ecotourism, looking for its basic quantitative and qualitative characteristics and taking into account its territorial distribution within the study area. Presented results are part of a larger study involving both supply and demand for ecotourism in the Rila-Pirin tourist region. The analysis is mainly based on primary data obtained through a questionnaire survey and personal interviews conducted with representatives of three stakeholder groups: the accommodation sector in the region, tour operators throughout the country and local authorities in all twenty-three municipalities of the region. Secondary information from various sources such as National statistical institute and National tourist register of Bulgaria has also been used.

The basic principles and characteristics of ecotourism derived from literature are tested against the views of the key stakeholders, and an attempt to measure the actual supply of ecotourism in the studied region is made.

The results of the study show that there is an offer of ecotourism in the Rila-Pirin tourist area, although often the essence of ecotourism is not properly understood even by those offering it. There is a lack of understanding of the symbiosis between the natural and cultural environment, while the supply of ecotourism in the area is largely associated only with activities based on contact with nature. Although there are favorable conditions for the development of ecotourism, the missing elements and characteristics of ecotourism need to be further developed in order it to be offered as a complete product.

The analysis defines the typical ecotourism accommodation in the Rila-Pirin tourist region as a small object (with an average of 37 beds), most often family operated and with local staff, with a slightly lower price than the average for the region. According to the representatives of the accommodation sector, ecotourism is much more sought after and practiced during the warm half of the year, and the activities based on contact with nature are defined as more attractive than those based on explore the life and culture of local population. At the same time, the offer of ecotourism among the considered tour operators is quite common, as almost all of them offer Rila-Pirin tourist region. The local authorities give a relatively high assessment of the level of development of the ecotourism and especially highly appreciate its potential for future development and the benefits it would bring to the municipality. There is a significant discrepancy between the desire for development of this type of tourism by the subjects of supply, their efforts and the final results in the form of an ecotourism product of the destination.